

De stofwisseling met de wereld

Marjan Slob

De laatste jaren begrijp ik feminisme graag als een publieke zoektocht van vrouwen naar een goede omgang met hun lust. De lust tot macht en de lust tot seks natuurlijk, maar onderschat ook de lust tot eten niet! Eten lijkt simpel, maar is goed beschouwd een heel wonderlijk, bijna griezelig proces. Je stopt iets wat jij niet bent in je mond, slikt het door, en dan vloeit je in elkaar over. Definitief. Letterlijk. Of het nu een wortel is, havermoutpap of een kippendij: je eten wordt jou, jij wordt je eten. Eten is je stofwisseling met de wereld. Voedsel tot je nemen leidt aldus tot een, in de woorden van Louise Fresco, 'ontologische transformatie' waar niemand die leeft aan ontsnapt. In de noodzaak tot eten is er dan ook geen sprake van een verschil tussen mannen en vrouwen dat het feminisme vruchtbaar zou kunnen thematiseren. Maar, zo geloof ik, die verschillen zijn er wél in de verhouding tot eten. Chocola lijkt voor vrouwen toch echt iets anders te betekenen dan voor mannen.

Het is lastig hier stellige uitspraken te doen omdat je al snel de bekende conceptuele problemen waar het feminisme mee kampt op je bord krijgt. Met al die kokende, verzaligd proevende of met hun buikje tobbede moderne mannen om je heen wordt het moeilijk om zonder blikken of blozen over 'het verschil tussen mannen en vrouwen wat betreft eten' te praten. Zeker, de symbolische beelden van voedende vrouwen dragen een heel andere sfeer uit dan die van jagende mannen. Maar van welke aard zijn die verschillen precies, en zijn de verschillen tussen reële mannen onderling en reële vrouwen onderling niet ten minste zo groot en betekenisvol als de verschillen tussen 'mannen' en 'vrouwen'? Klassieke vragen voor een beetje genderverkenner.

Bijna word ik sprakeloos van nuance. Totdat er een beeld opdoemt voor mijn geestesoog. Een beeld van gedraaid protoplasma - roodblauw, slijmerig, kloppend. Een navelstreng, de verbinding tussen moeder en kind. Dit slijmerige stukje vlees verwijst naar een hard verschil: mannen kennen maar één kant van de navelstreng, vrouwen kennen er twee (althans in potentie). Biologisch én symbolisch gesproken hebben vrouwen daardoor een speciale status als voedster. En ook al kunnen mannen en vrouwen zich dankzij technologie en emancipatie losmaken van natuurlijke rollen, die navelstreng blijft. Als vrouw neem je niet alleen voedsel in je lichaam op, je voedt ook met je lichaam. Via hun menstruatie deinen ook vrouwen die geen moeder zijn mee met deze fysieke *Werdegang*.

Deze biologische en symbolische dubbelzinnigheid van vrouwen, als een wezen dat eten geeft en eten neemt, maakt naar mijn gevoel uit voor de manier waarop vrouwen met eten omgaan. Waar mannen zorgen dat er te eten is, voeden vrouwen. Waar mannen showkoken, koesteren vrouwen hun dierbaren met dagelijkse kost. Een vriendin vertelde me onlangs met een zweem van trots in haar stem dat haar volwassen dochter bij háár lammetjespap komt eten als zich ziekig voelt. De navelstreng is allang verteerd, maar mama's voedsel staat nog steeds voor intimiteit en bescherming. Vrouwen beleven lust aan de behoefte van degenen die ze voeden.

Er is nog een ander verschil. Eetlust is voor vrouwen vaker dan voor mannen een bron van zorgen en problemen. Want van eten word je dik, en vrouwen weten maar al te goed dat zij worden afgerekend op hun uiterlijk. Mannen leren nu ook in rap tempo dat beeld en succes samenhangen, maar wij vrouwen hebben veel meer ervaringskennis over het beheren van *look* en lijn. Wij kennen de dialectiek van het aanhalen en laten vieren van de lust, van het jezelf te buiten gaan en jezelf disciplineren. Als het op eten aankomt, moeten lust en discipline, genot en fitheid, fijntjes op elkaar worden afgesteld.

Ik denk dat er een biologische reden is dat vrouwen deze strijd altijd sterker zullen blijven voelen dan mannen. Zodra vrouwelijke geslachtshormonen rondzingen in ons lichaam vangt voor velen van ons ook een andere cyclus aan: perioden van 'netjes' eten wisselen zich af met die momenten vlak voor de menstruatie waarin je nauwelijks weerstand kunt bieden aan junkfood. Er moet gevreten worden. De handen vol drop, de mond vol chips – met het voeden van je lichaam opdat je goed verder kunt leven hebben die schranspartijen niets te maken. Het heeft qua sfeer meer weg van een orgie à la De Sade: een opstand tegen de natuur en tegen de redelijkheid, tegen het medisch-hygiënische bewustzijn. Je hormonale lichaam dwingt een duistere uitpatting af. Je zit al tot barstens toe vol, maar je stopt nog meer in je mond. Je weet best dat je ontspoot, maar je gedachten hebben geen macht meer. Je bent in een roes.

Iedereen die weleens zo'n vreetbui heeft gehad, weet dat lust en genot niet per se samenvallen. Lust maakt dat je doorgaat en doorgaat, maar geniet je van al dat schrokken? Nee. Het doet eerder pijn. Dit vreten heeft niets te maken met het opzoeken van smaaksensaties, met aandachtig genieten van mooi eten met diepe smaken. *Die* manier van eten kan het daglicht verdragen – zoekt zelfs graag gezelschap, gezelschap waarmee je kleine hapjes kunt uitwisselen om vervolgens *mmm* te zeggen. Terwijl schransen gebeurt in je eentje in je donkere hol. Al vretende wend je je af van de wereld.

Grensoverschrijdend eten begint gewoonlijk in de puberteit, zo blijkt uit de statistieken, en komt vooral bij meisjes voor. Ik ben ervan overtuigd dat de prille wisselingen in de hormoonspiegel daarbij heel belangrijk zijn - het is nogal een opdracht om jouw balans te vinden te midden van al die schommelingen - maar natuurlijk gaat het hier ook om een verhevigd zelfbewustzijn. Het meisje realiseert zich dat haar lichaam present is in de wereld. Ze wordt bekeken, of ze nu wil of niet. En vaak met seksuele interesse. Op zichzelf is dat niet erg, maar ook daar moet je mee leren omgaan.

Dat gaat echter niet altijd goed. Achter de eetstoornissen van jonge meisjes steekt volgens mij een verlangen om die blik te beteugelen. Een anorectisch of boulimisch meisje wil de manier sturen waarop ze gezien wordt. Zij wil zelf haar lijn vastleggen, onder controle houden. Ze weigert te versmelten met het voedsel en de 'ontologische transformatie' aan te gaan. Ze wil haar eten niet worden, ze ontloopt de stofwisseling met de wereld die haar lijn kan veranderen.

Voor feministen is deze vrouwelijke aandoening waarin seksueel ontwaken, hormoonwisselingen, zelfbewustzijn en publieke vrouwbeelden zo'n wonderlijk verband aangaan een rijk en problematisch terrein van reflectie. Het is ook verwarrend om te analyseren: zijn deze meisjes dader of slachtoffer? Ze lijden, maar ze beheersen ook. Er is zeker lust in het spel, maar is er ook genot?

Dit zijn vragen waarmee Angélique en Liesbeth Raeven onder de naam L.A. Raeven furore maken in de kunstwereld. In hun video's zie je hoe de Heerlense tweeling, graatmager en hologig, regels opstelt voor hoe en wat te eten, je ziet hoe ze precies op hetzelfde moment een chipje naar hun mond brengen. L.A. Raeven heeft nog wel meer thema's, maar hun naam en faam dankt de tweeling toch vooral aan deze hongerkunst. In het begeleidende bordje in de tentoonstellingsruimte heet het dat L.A. Raeven 'moderne vrouwbeelden ter discussie stelt'. Maar dat klinkt mij veel te afstandelijk in de oren. De Raevens geven geen commentaar vanaf de zijlijn. Ze zijn verstrengeld met die vrouwbeelden, ze zijn actor en slachtoffer tegelijk. Ze lijden onder dat vrouwbeeld en tegelijkertijd manipuleren ze het en profiteren ze ervan. Zoals wij dat allemaal in meerdere of mindere mate doen. Je kunt deze jonge vrouwen met goed fatsoen niet zielig noemen. Ze genieten waarschijnlijk van hun vermogen om hun eetlust te beteugelen. En zij hebben de controle over de manier waarop ze bekeken worden zo veel als maar menselijk mogelijk is in handen genomen; zij bepalen hoe en waar ze zichzelf laten zien. De Raevens bepalen hun eigen lot vanuit de situatie waarin ze zich bevinden, en ging het daar in het feminisme niet juist om? En toch vind ik het pijnlijk om naar hen te kijken. Ik zie een tikje te veel lust tot macht en een tikje te weinig eetlust. En denk: je kunt kennelijk ook zwelgen in het *beteugelen* van lust.

Als ik L.A. Raeven zie, realiseer ik me: lust is niet altijd fijn. Dat is een moeilijk boodschap voor het feminisme. Want als je feminisme, zoals ik voorstel, ziet als de zoektocht naar een goede omgang met lust, dan kan het feministisch programma dus niet zonder meer zijn: de vrouwelijke lust bevrijden. Beknotte lust kan schrijnend uitpakken, maar ook ongebreidelde lust kan ongelukkig maken – of het nu gaat om de lust naar seks, de lust naar macht, of om eetlust. Als feminist ontkom je er niet aan om te onderzoeken hoeveel ruimte je geeft aan je lust, en waar je haar aan banden zult moeten leggen. Uit naam van plezier en genot. Je verlangen is namelijk niet altijd in je belang.

© Marjan Slob. Afgedrukt in *Lover* jaargang 37, winter 2010.